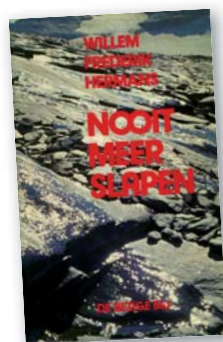

FOTOS: GERRIT JAN ZWIER

W.F. Hermans achterna

Een voettocht door Finmarken

Achter ons zien we in de diepte Skoganvarre aan het blinkende meer liggen. Vóór ons verschijnt over de kam een rendier met haar kalf. Twee tellen later ontvouwt zich een nieuw panorama: de oneffen top van de Vuorje steekt boven de horizon uit. 'Een berg zoals kinderen in Nederland een berg tekenen, denkt Alfred.'

Liefhebbers van het werk van Willem Frederik Hermans, en vooral *Nooit meer slapen*, een expeditieroman over een jonge geoloog die met een absurde opdracht en vele complexen het veld ingaat, weten nu meteen dat wij op weg zijn naar het hart van de roman. Skoganvarre is de plek waar hoofdpersoon Alfred Issendorf vertrekt met drie Noorse teamleden en een oude Lap, die op het eerste stuk als gids optreedt. Ook voor

Hermans was dit gehucht ooit het vertrekpunt voor een geologische expeditie (in 1961). *Nooit meer slapen*, een antiromantisch boek over Lapland, is op Hermans' veldwerk gebaseerd.

Toen ikzelf in 1972 als jong en veelbelovend antropoloog een lange, warme zomer in het nog onaanzienlijker Lappendorpje Suosjavrre doorbracht, kreeg ik in mijn herberg (*fjellstue*) af en toe bezoek van wandelaars die het spoor van Alfred Issendorf trachtten te volgen. Meestal waren ze even buiten Skoganvarre al hopeloos verdwaald. Ze hadden ook niet de roman moeten nalopen, maar de oude trekroute van de rendiernomaden. Op de topografische kaart staat die als een stippellijn aangegeven. Aangezien de VVV van Finmarken doodsbang is dat ik op de toendra zal verdwalen – en bij regen en mist is dat beslist gevaarlijk – heeft men een ervaren gids naar Skoganvarre gestuurd.

Zelfde spoor

Een paar jaar eerder is Karin Anema mij met zekere tred voorgegaan. In *De Noorse liefde van W.F. Hermans* komt zij erachter dat Inger Marie, het meisje uit Honningsvåg dat aan het eind van *Nooit meer slapen* zo'n diepe indruk op Alfred maakt, ook werkelijk heeft bestaan. Ik zal daar verder niet over uitweiden; voor dit verslag is van belang dat Anema zich laat gidsen door de dochter van de rendierhouder die bij de Vuorje zijn weidegronden heeft. Ze wil de sfeer opsnuiven, de echo's van het boek om zich heen horen en zo misschien iets meer over Hermans te weten komen. De kale toendra raakt haar gemoed: 'Het is een landschap waar je in jezelf verzonken loopt, afwezig, nadenkend over van alles'. Na een tijdje gelooft ze zelfs dat de monotonie van de golvende vlakte tot 'obscure' gedachten aanzet. En dan zijn we weer helemaal terug bij de tobende Alfred Issendorf, die het gevoel heeft dat hij in een zinloze onderneming verzeild is geraakt.

Asgeir is een rustige buitensportman, afkomstig uit Hammerfest en verknocht aan zijn noordelijke geboortestreek. Als ik op het kampeerterrein in Skoganvarre aankom, waar hij een rugzak met kleding en proviand volpropt, heb ik de haast onbedwingbare neiging om 'Mister Livingstone, I presume?' te zeggen – het maffe zinnetje dat geregeld in *Nooit meer slapen* opduikt. In plaats daarvan vraag ik of hij *Aldri sove mer*, zoals de (letter-

lijke) Noorse vertaling van de roman luidt, kent. Nee, maar van vrienden heeft hij gehoord dat het een humoristisch boek is. Vooral het eindeloze gezeur over muggen heeft hen de slappe lach bezorgd. Ze begrijpen alleen niet waarom de tocht naar de Vuorje zo eindeloos lang moest duren. De auteur is hier toch zelf in de jaren 60 geweest? Toen liep er ook al een spoor naar de Vuorje.

Steenvelden

We rijden om het meer heen, waar vaste woningen en zomerhuisjes tussen het geboomte staan. 'Ik probeer mij in te denken wat het zijn moet om je hele leven door te brengen in Skoganvarre,' overpeinst Alfred. 'Er zijn altijd mensen geweest die nooit iets anders gedaan hebben dan eten, drinken, slapen, jagen, vissen.' Asgeir, die in Lakselv woont, zweert echter bij het buitenleven. Hij gruwet van de grote stad. Vanaf Skoganvarre stijgen we over een duidelijk zichtbaar pad langzaam omhoog, eerst door bossen met kleurrijk herfstblad, daarna over steeds kaler wordende berghellingen. Hier en daar komen we langs blauwig gevlekte steenvelden, die sprekend lijken op het oude omslag van *Nooit meer slapen*, dat gebaseerd is op een foto van Hermans zelf.

Hermans' roman heeft de vaderlandse beeldvorming over Lapland voor eens en voor altijd bepaald

De beruchte Lapse muggenplaag is uitgewoed. Nu, in september, als de toeristen verdwenen zijn, is er geen muskiet meer te bekennen. Hoewel Marcellus Emants in *Op reis door Zweden* (1877) al uitvoerig over de Lapse toendra en muggenplagen berichtte, heeft Hermans' roman de vaderlandse beeldvorming over Lapland voor eens en altijd bepaald.

De expeditie van Alfred had natuurlijk veel beter in de herfst dan in de zomer gehouden kunnen worden. Dan zijn niet alleen de muskieten verdwenen, maar ook de lichte nachten. Zijn kans om 's avonds in de tent gewoon in slaap te vallen, was dan veel groter geweest. Maar dan had Hermans een andere titel moeten bedenken.

Asgeir wijst naar de bulten aan de kant van de weg. Dat zijn *thufur*, die ook in de roman genoemd worden, een IJslands woord voor bevroren bodems en ijswerking. Nu en dan horen we het geklingel van onzichtbare rendieren.

0412-481000
BEL EVEN VOOR ONZE REISGIDS!

EUROPA
SPECIAAL
REIZEN

meer dan 40 jaar maatwerk
voor school- en studentengroepen

PARIJS 3-daagse touringcarreïs, heen en terug dagrit, hotel*/** 3 p.kamers, douche/toilet, L+O
vanaf
€ 89,95 p.p.

BERLIJN 4-daagse touringcarreïs, heen dag- en terug nachtrit, Jugendhotel, meerpersoonskamers, L+O
vanaf
€ 89,95 p.p.

LONDEN 3-daagse touringcarreïs, heen dag- en terug nachtrit, youth hostel, meerpersoonskamers, L+O
vanaf
€ 77,50 p.p.

DUBLIN 6-daagse touringcarreïs, bootvervoer Europoort - Hull (nachtboot 4-persoonscabine) & Holyhead - Dublin vv, youth hostel, L+O
vanaf
€ 268,00 p.p.

MADRID 4-daagse vliegreis, Amsterdam of Weeze - Madrid vv (incl. verplichte taxen!), hostel, meerpersoonskamers, L+O
vanaf
€ 189,00 p.p.

SICILIË 4-daagse vliegreis, Eindhoven of Charleroi - Trapani vv (incl. verplichte taxen!), hotel**, meerpersoonskamers halfpension
vanaf
€ 296,00 p.p.

RIGA & TALLINN 5-daagse vliegreis, Weeze - Riga vv (incl. verplichte taxen!), touringcarvervoer ter plaatse, hotel**, meerpersoonskamers, L+O
vanaf
€ 289,00 p.p.

PRAAG 4-daagse touringcarreïs, heen dag- en terug nachtrit, hotel**/***, 2-3 p.kamers douche/toilet, L+O
vanaf
€ 99,95 p.p.

ECO TOUR RHEINLAND 2-daagse touringcarreïs, heen en terug dagrit, Jugendherberge, meerpersoonskamers, halfpension, rondleiding & workshop watermanagement Eifel en excursie bruinkoolgroeve
vanaf
€ 63,50 p.p.

Genoemde reissommen bij touringcarreizen bij 46-60 deelnemers. Bij vliegreizen Madrid vanaf 10 deelnemers; Riga & Tallinn vanaf 31 deelnemers; Sicilië vanaf 36 deelnemers. De vermelde reissommen van vliegreizen zijn inclusief de verplichte luchthavenbelastingen. Periode november/februari.

Bij touringcarreizen: elke 16e deelnemer gratis en reisverzekering inbegrepen!

U kiest uw eigen vertrekdatum! Service waar u recht op heeft!

Meer of minder deelnemers? Meer reisdagen? Andere periodes? Of een ander reisdoel in Europa?
BEL ONS VOOR EEN VRIJBLIJVENDE OFFERTE OP MAAT!

EUROPA SPECIAAL REIZEN - HET WARGAREN 5 - 5397 GN LITH - TEL. 0412-481000
offerte@europaspeciaalreizen.nl www.europaspeciaalreizen.nl

U REIST PER KEURMERK TOURINGCAR: VEILIGHEID EN COMFORT!

FOTO: GERRIT JAN ZWIER

Buiten het bos stijgt het pad naar een kale bergkam. Resten van telefoonpalen geven nu de richting aan. Zij herinneren aan de gruwelijke tactiek van de verbrande aarde, die de Duitsers in 1944 toepasten toen het Russische leger steeds dichterbij kwam. Niet alleen werden toen elke stad en elk dorp en zelfs (bijna) elke fjellstue in Finmarken verwoest, maar ook werd de hele bevolking naar zuidelijker streken getransporteerd.

Lapse revival

Als we bij de rand van het plateau aankomen, rijst de Vuorje uit de laagvlakte op. Rechts verheft zich de met sneeuw bedekte Vaddasgajsa uit een enorm rotsmassief. Ver weg blinkt het water van de Lievnasjaurre. Vanuit het noorden rukt een houten leger van elektriciteitsmasten op over de toendra, waarschijnlijk richting Alta. In die kustplaats vond in de jaren 70 de grote Lapse opstand plaats. Door de aanleg van stuwdammen in de Alta-rivier dreigden niet alleen enorme oppervlakten rendiergrond verloren te gaan, maar ook hele dorpen. Hoewel de steile Sautsokloof waar de rivier doorheen stroomt nu in een gonzende elektriciteitscentrale is veranderd, hebben de actievoerders de schade weten te beperken. De protesten vormden bovendien de kiem van een Lapse culturele revival, die tot nauwe samenwerking tussen de Noorse, Zweedse en Finse Samen (Lappen) heeft geleid, en zelfs tot Lapse verkiezingen, een Laps parlement in Karasjok en een Lapse vlag. De Samen zijn weer trots op hun kleurrijke klederdracht, hun taal, die verwant is aan het Fins en het

Samojeeds, en hun joiks – simpele, eentonige herdersliedjes die met veel herhaling worden gezongen.

Rendiertrek

Bij een brede rivier komt Alfred echt tot leven. Hij stond immers doodsaangsten uit als hij achter de behendig van steen naar steen springende Noren moest oversteken. Het valt inderdaad niet mee om over schuivende rotsputten en gladde, met algen begroeide stenen de overkant te bereiken. Halverwege steekt Asgeir mij zijn wandelstok toe en dat geeft houvast.

Oranje, geel en scharlakenrood zijn de kleuren van de toendra. Langs de weg liggen blinkende meertjes, als lidloze ogen die nooit slapen. In de stroomversnellingen spoelt wit schuim om rotsblokken die bedekt zijn met grijze en lichtgroene korstmossen.

We banen ons een weg door een moerassig gebied vol wollegras. Daar treffen we de laatste overrijpe, gistende moltebaer van het seizoen aan. Alfred doet er zijn voordeel mee: 'Ik zie lage struiken waaraan dikke zachte vruchten groeien die op frambozen lijken, maar dan iets groter en eigeel van kleur. Ik pluk er een af en steek hem in mijn mond. Zit vol pitjes, heeft een flauwe smaak, zurig als karnemelk.'

De deur van een vervallen hut staat wijd open. Binnen wacht ons een uitgewoende stal met rendierhuiden, lege bierflessen en pannen vol bedorven eten. Even later komt Alf Johansen binnen, een rendiernomade, die er geen bezwaar tegen heeft dat wij blijven logeren. Hij wijst naar de flanken van de

Rendiernomade Johansen op zijn quod.

Vuorje waar rendieren als een witte golf overheen spoelen. Ook in *Nooit meer slapen* vinden we dit beeld terug. De slachttijd nadert en de Samen zwermen vanuit de kustdorpen over de toendra uit om hun dieren bijeen te drijven.

Tot mijn verrassing blijkt onze gastheer Karin Anema te kennen: zijn dochter is destijds als gids met haar meegelopen naar ditzelfde gebied. Later heeft Anema hem gevraagd of ze kon deelnemen aan de rendiertrek. Maar aangezien zijn kudde in het binnenland blijft rondzwerven, en niet de oversteek maakt naar een van de eilanden voor de kust, leek haar dat minder geslaagd. De rendierman heeft, zo bekend hij, ook liever geen vreemdelingen mee op de trek. Inmiddels heeft Anema haar plan doorgezet en (tegen betaling) aan de migratie deelgenomen. Uit haar onlangs verschenen verslag, *De laatste grens*, blijkt dat ze van begin tot eind heeft moeten afzien en dat niemand zich om haar bekommerde. In één klap lag haar romantische beeld van een wijs en boeiend natuurlief in duigen.

Johansen moppert dat hij dit jaar al vijftig kalveren is kwijtgeraakt aan beren, adelaars, veelvraten en lynxen. Dat kost hem 300.000 kronen (37.500 euro). Aangezien de verzekering daarvan een derde vergoedt, betaalt hij uit eigen zak 200.000 kronen aan die wilde beesten. Een Same zou het liefst zien dat in heel Lapland alle roofdieren werden afgeschoten.

De volgende morgen ontbijten we met koffie uit een keteltje en gedroogd rendier vlees. De Vuorje ziet er fantastisch uit in het heldere ochtendlicht. Onder de kale, ongevaarbare top is hij bedekt met een kleed van rode en oranje blaadjes. Hoe heerlijk is het leven van een Lappenjongen, las ik eens in een Nederlands kinderboek. Al ben ik geen Lap en al lang geen jongen meer, dat gevoel herken ik. •

Bronnen

- Anema, K. 2005. *De Noorse liefde van W.F. Hermans*. Atlas, Amsterdam.
- Anema, K. 2009. *De laatste grens*. Atlas, Amsterdam.
- Hermans, W.F. 1966. *Nooit meer slapen*. De Bezige Bij, Amsterdam.
- Zwier, G.J. 2003. *Altijd Lapland*. Atlas, Amsterdam.

Meer informatie: www.visitnorway.nl

Frank van den Nieuwenhuijzen

column

Zomer in IJsland

Het was de beste zomer sinds jaren; blauwe luchten en 17 graden. Ook in deze zomer was er wel eens een mindere dag. Door regen of asstromen. De uitbarsting van de Eyjafjallajokull is in Hvolsvöllur (IJsland) keiharde werkelijkheid.

Wat eens een mooie camping aan de voet van de berg was, bleek nu een uitgestrekt asveld, enkeldiep. De nieuwe teksten op T-shirts (*Don't fuck with Iceland! We don't have cash but do have ash!*) compenseren het economisch verlies geenszins.

Wij hebben ons verscholen in een middeleeuwse herberg. Een sfeer waarin je daadwerkelijk kunt geloven dat een van de saga's van de Edda zich hier heeft afgespeeld.

Wat doen IJslanders met dit weer? Ze zwemmen. Elk dorpje heeft een zwembad, verhit door geothermische warmte. Alles zit erop en eraan. Nog nagenietend van koffie in een bubbelbad loop ik naar buiten. Daar staan 44 pubers en 5 leraren met een

'Geographers do it all over the world'

T-shirt *Geographers do it all over the world*. Al jaren gaan deze leraren in de zomervakantie met leerlingen op pad. Vijf dagen naar IJsland. Gewoon in een tent, gewoon een vol programma, niet omdat het moet voor een cijfer, een studiepoint, een pta of wat dan ook. Nee, gewoon omdat het leuk en boeiend is. Hulde voor deze collega's. Zouden er ook Nederlandse leraren zijn die zoiets doen? Of worden we tegengehouden door de schoolleider die excursies als lestijdverlies ziet, de collega's die het uitvallen van hun vak altijd rampzalig vinden, en onze eigen conventies dat vakantie vakantie is?

Met bewondering keer ik terug naar de herberg, passeer onderweg een pseudo-krater en geniet van dit land. •